

Samenvatting

De inschatting die burgers maken van de risico's van verschillende vormen van vervoer wijkt soms af van de feitelijke risico's. Allerlei subjectieve factoren spelen bij die inschatting een rol. Deskundigen baseren zich op objectieve gegevens, zoals aantallen ongevallen en slachtoffers. Daardoor komt het door deskundigen vastgestelde risico niet altijd overeen met hoe mensen dat risico beleven. Als mensen risico's te laag inschatten, kan dat leiden tot gevaarlijk gedrag. Als zij het risico te hoog inschatten, dan kunnen ze bijvoorbeeld onnodig verontrust raken of activiteiten vermijden. Bij een te lage inschatting van risico's, is het de taak van de overheid om hen bewust te maken van de werkelijke risico's. Als burgers de risico's te hoog inschatten, moet de overheid voor relativering zorgen. Daarbij is het van belang om rekening te houden met de achterliggende factoren die de beleving van de burger beïnvloeden.

De Inspectie Verkeer en Waterstaat (IVW) is de toezichthouder voor de sector verkeer en vervoer. Bij de ontwikkeling van het toezicht op de naleving van wetten en regels, wil de IVW niet alleen uitgaan van objectieve risico's, maar ook meer rekening houden met de manier waarop burgers de risico's van de verschillende vervoersvormen beleven. De IVW heeft het Kennisinstituut voor Mobiliteitsbeleid (KiM) daarom gevraagd om onderzoek te doen naar de beleving van risico's door burgers en de factoren die daarop van invloed zijn.

Risico's vanuit het perspectief van de burger

Weggebruikers zetten de risico's van een bepaalde vorm van vervoer af tegen de voordelen van dat vervoer. Een motorrijder is zich bijvoorbeeld bewust van het feit dat hij in het verkeer kwetsbaarder is dan een automobilist. Hij accepteert dit, bewust of onbewust, omdat de voordelen van motorrijden voor hem opwegen tegen de risico's.

Bij de beleving van risico's door burgers spelen veel factoren een rol. We noemen hier een aantal voorbeelden.

- Als mensen de indruk hebben dat ze zelf invloed kunnen uitoefenen op de veiligheid, dan schatten ze het risico lager in dan wanneer dat niet het geval is. Dat verklaart waarom mensen zich veiliger voelen in een auto dan in een vliegtuig.
- Mensen accepteren een ongeval of gevaar gemakkelijker als de oorsprong ervan menselijk handelen of een natuurverschijnsel is, dan wanneer het gaat om verwijtbaar gedrag en bewust overtreden van regels.
- De acceptatie van risico's als gevolg van eigen fouten is groter dan wanneer die het gevolg zijn van fouten van anderen.
- Als mensen zich vrijwillig aan een risico hebben blootgesteld, dan is de acceptatie van dat risico groter dan bij onvrijwilligheid, bijvoorbeeld bij een ongeval met een chloortrein.
- Eigen ervaringen beïnvloeden de inschatting van risico's. Mensen die eerder een ongeval hebben meegemaakt met een bepaalde vorm van vervoer, schatten de risico's van dat vervoer hoger in.
- Media-aandacht heeft ook invloed op de beleving van risico's. De kans op overlijden als gevolg van een grote ramp is veel kleiner dan die door een verkeersongeval, maar de media-aandacht voor een grote ramp is veel groter.
- Burgers beleven ongevallen met een kleine kans en grote gevolgen negatiever dan ongevallen met een grote kans en kleine gevolgen.
- Verder spelen onder meer sekse en leeftijd een rol: vrouwen zijn gevoeliger voor de factoren die de beleving van risico's beïnvloeden dan mannen. Oudere

mensen maken zich minder zorgen om betrokken te raken bij een ongeval dan jonge mensen.

Rekening houden met risicobeleving

Voor de IVW is het belangrijk om inzicht te hebben in de beleving en acceptatie van risico's in het verkeer en vervoer. Als de burger risico's lager inschat dan de deskundigen, dan is bewustmaking van het werkelijke risico van belang. Bij een te lage inschatting van risico's zal er weinig draagvlak zijn voor veiligheidsmaatregelen en inspecties vanuit de overheid. Lage inschatting van risico's kan ook leiden tot gevaarlijker gedrag van de burger. Ook als de acceptatie van risico's hoog is, vinden mensen in het algemeen overheidsingrijpen minder nodig.

Als burgers de risico's hoger inschatten dan de deskundigen, is geruststelling door de overheid op zijn plaats. Een te hoge inschatting kan er ook toe leiden dat men activiteiten vermijdt en te veel van het toezicht verwacht.

Verskil van inzicht in de risico's kan leiden tot onbegrip of minder draagvlak voor het toezichtbeleid. De IVW kan daar verandering in brengen door gericht te communiceren, of door bij de ontwikkeling van toezichtbeleid gebruik te maken van platforms van burgers of belangstellenden.

Tot op heden is er weinig inzicht in de beleving en acceptatie van risico's door verkeersdeelnemers van de verschillende verkeers- en vervoersvormen. Een vergelijking met de door deskundigen vastgestelde objectieve risico's is dan ook niet goed mogelijk. Daarom is het voor de IVW van belang om de risicoperceptie en -acceptatie door de burger beter in kaart te brengen.

Anderzijds is het goed te beseffen dat het inwinnen van risicopercepties en -acceptatie veel inspanning vereist. Voor de IVW is het belangrijk de consequenties te beoordelen van het meenemen van risicoperceptie en -acceptatie in het handhavingsbeleid. Het meenemen van risicobeleving zou er bijvoorbeeld toe kunnen leiden dat het handhavingsbeleid geregeerd wordt door incidenten. Kunst is bij een ongelijke inschatting van risico's tussen deskundigen en niet-deskundigen met het handelingskader uit tabel 5.1. te streven naar een optimale mix van maatregelen.

Risicobeleving in de toekomst

Maatschappelijke ontwikkelingen zullen invloed hebben op de risicobeleving. Zo kan de vergrijzing van de bevolking leiden tot een lagere inschatting van risico's, omdat ouderen zich over het algemeen minder zorgen maken betrokken te raken bij een ongeval. Ook is het mogelijk dat we, naarmate gevaren meer onder controle worden gebracht, we gevoeliger worden voor de resterende risico's en daar vervolgens weer heftiger op reageren.

Hoe de risicobeleving van burgers zich op de lange termijn zal ontwikkelen, blijkt echter moeilijk te voorspellen. Er zijn veel factoren die de beleving van risico's beïnvloeden en waarvan de toekomstige ontwikkeling moeilijk te bepalen is. Eén incident, bijvoorbeeld een ongeval met een lpg-trein, kan de beleving plotseling, al dan niet tijdelijk, sterk veranderen.